

กุ่มปัญญาพื้นบ้าน

: ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ

karn_chatchawan@hotmail.com

ก๋วยตีนช้างใส่ปุ๋ยฝ้าย

เส้นตอกไม้ขัดสานเป็นลายตาขม

เปียกปูนอย่างเบญจมีเส้นสายลาย

ตอกสานตามแนวนอนสลับกับเส้นตอกที่สาน

ขึ้นมาในแนวยืนด้วยยึดตรึงให้เส้นตอกมันคง

เป็นทรงกลม จากฐานที่บานออกเล็กน้อย

ค่อย ๆ ขอดกึ่งลงที่ตรงเอว แล้วขยาย

บานออกไปจนถึงปาก มองดูเหมือนตีนช้าง

จึงได้เรียกกันว่าก๋วยตีนช้าง

ก๋วยไม้ไผ่

คนละไม้คนละมือหยิบใบตองกล้วยช่วยกันหุ้มลง
รอบปากก๋วย กลัดไม้ยึดใบตองกับปากก๋วย เสร็จแล้วเอา
ส้มสุกลูกไม้ หยุกยาอาหาร ผ่าพ่อนเครื่องใช้ ตามแต่ใจที่
อยากใส่ลงไปเป็นเครื่องสังฆทาน ถวายแด่พระสงฆ์ในงาน
บุญงานประเพณีหวังสร้างบุญกุศลไปให้แก่ผู้ล่วงลับไป
หรือให้แก่ตนเองในภายภาคหน้า

ในงานบุญจุลกฐินที่บ้านยางหลวง อ.แม่แจ่ม
จ.เชียงใหม่ ชาวบ้านช่วยกันสานก๋วยตีนช้างให้สาวพรหม-
จารีย์นุ่งขาวห่มขาวถือไปเก็บปุ๋ยฝ้ายที่ปลูกอยู่ในทุ่งนา

หน้าวัดยางหลวง เก็บฝ้ายเสร็จก็นำมาวางไว้ในวิหาร

สีขาวผ่องของใยของปุ๋ยฝ้ายที่พูนพันเกือบล้นปาก
ก๋วยตัดกับสีเขียวสดของใบตอง สองใบวางอยู่คู่เคียงกัน
รอแม่อุ้ยและผู้มาร่วมงานที่นั่งอยู่เต็มวิหารมาหยิบไปอีด
ปั้น ทอ ย้อม เย็บเป็นผ้ากฐินหมายให้สำเร็จในวันเดียว

แถวชุมชนที่ผมอยู่หมู่บ้านมอญ อ.สันกำแพง
จ.เชียงใหม่ เวลาถึงงานบุญงานประเพณีตามบ้านหรือในวัด
ก็ตาม นิยมเอาก๋วยตีนช้างมาใส่เครื่องสังฆทานถวายแด่
พระสงฆ์ จากแต่ก่อนที่มักใช้ถังพลาสติกสีเหลืองใส่เครื่อง

สังฆทาน หรือไม้ที่ใช้กระดาษแก้วสีเหลืองห่อมัดเป็นชุด ๆ ที่นิยมซื้อมาจากร้านสังฆภัณฑ์ พอมีคนนำเอาก้วยดินข้าง มาใช้ เห็นว่าประหยัดและเป็นของพื้นบ้านพื้นเมืองดี ก็พากันทำตามสืบกันมาจนถึงปัจจุบัน

ก็ดีนะ...ที่หันมาใช้ของที่ทำขึ้นจากฝีมือของชาวบ้านด้วยกัน คนใช้ก็ได้ของที่ราคาถูก คนทำก็มีรายได้พร้อมกันนี่ยังเป็นการสืบฝีมือลายมือเอาไว้อีกด้วย

มีก้วยไม้ไผ่อีกแบบหนึ่ง ผมเห็นในงานประเพณีสลากภัต สถานเป็นตาสีเหลือง ๆ รูปทรงคล้ายกระบุงลูกขนาดย่อม ตั้งยึดอยู่บนขาไม้ไผ่ทั้งสี่ด้าน รอบก้วยติดด้วยกระดาษบางสีสดตัดลวดลายแบบง่าย ๆ หลายสีซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ปักหมอกกล้วยตั้งไว้ตรงกลางก้วย มีก้านไม้ไผ่มัดสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นปักระยงระยงอยู่รายรอบ นำไปถวายในประเพณีตานก้วยสลากของทางภาคเหนือ

ปีที่แล้วผมไปร่วมงานตานก้วยสลากที่บ้านแม่แสม อ.ทุ่งหัวช้าง จ.ลำพูน ชาวบ้านก็สานก้วยไปอีกแบบ จักตอกสานตาห่าง ๆ เป็นตาขนมเปียกปูน สอดเส้นดอกขี้ตอกสานตามแนวนอนเป็นช่วง ๆ กรูด้วยใบตองตึงหรือใบพลวงใส่ข้าวของลงไปจนเต็ม ปักเรียกว่าไม้ไผ่ที่ปลายมีเนื้อไม้ไผ่ที่ถูกมัดเลารวมกันเป็นกระจุก มัดของกินของใช้ที่ตั้งใจถวายติดไว้กับเรียกว่าไม้ไผ่ รวบปลายเส้นดอกทุกเส้นมัดรวมกันไว้เสร็จก็กลายเป็นก้วยสลากที่พร้อมจะถวายทานแต่พระสงฆ์

นุสรณ์กบบุญรินทร์ กำลังตกแต่งก้วยสลากที่แม่แสม

การตานก้วยสลากนี้จะถวายให้กับพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งก็ตามที่จับสลากได้โดยไม่เป็นการเฉพาะเจาะจง

ก้วยสลากเล็ก ๆ วางอยู่เต็มศาลา เจ้าของดินสลากนั่งอยู่ด้านใน ผมรับรู้ถึงความศรัทธา โดยไม่ต้องอธิบายด้วยคำพูดใด ๆ

ดูเหมือนว่าการใช้ก้วยไม้ไผ่ใส่ปัจจัยไทยทานที่นำ

ก้วยสลาก
เรียบง่าย
ที่วัดแม่แสม

มาถวายในงานประเพณีสลากภัตนั้นจะยังใช้กันในหมู่บ้านชนบทรอบนอก ส่วนในเมืองมักเปลี่ยนมาใช้ถังใส่น้ำพลาสติกใส่เครื่องปัจจัยไทยทานแต่ก็ยังเรียกกันติดปากว่าตานก้วยสลาก

ช่วงนี้ผมเองกำลังเตรียมงานสืบสานล้านนาที่จะจัดขึ้นในช่วงต้นเดือนเมษายนนี้ มีกิจกรรมสำคัญในวันสุดท้ายของงานคือการทอดถวายของดีผ้าป่าจัดตั้งกองทุนสืบสานล้านนา เป็นทุนจัดซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอน และจัดพิมพ์หนังสือวิชาภูมิปัญญาพื้นบ้าน ก็จะลองนำก้วยไม้ไผ่นี้แหละมาทำเป็นต้นผ้าป่า ตัดกระดาษติดรอบก้วยสวยเขียวละ

ถือว่าเป็นการร่วมด้วยช่วยกันรณรงค์การใช้ของที่มีอยู่ ที่ทำขึ้นในบ้านเรา

ก้วยไม้ไผ่ที่กล่าวมาล้วนถูกนำไปใส่ข้าวของไว้ถวายแต่พระสงฆ์ในงานบุญในประเพณีต่าง ๆ เราจะใช้ใส่ของศักดิ์สิทธิ์ของสูง แต่หากเราเข้าไปตาม

ก้วยกล้าใส่ดอก ใส้ไม้เกี้ยว

หมู่บ้านในชนบทมองไปได้พื้นเรือน ใต้ถุนยุงข้าว ก็มักจะต้องมองเห็นก้วยไม้ไผ่ ที่สานเป็นคาสีเหลี่ยมต่าง ๆ ใบบาง ๆ เอาไปใส่หญ้าที่เกี่ยวให้วัวควายกินที่บ้าน เอาไปเก็บใส่ใบตองตั้งเตรียมทำไว้มุงหลังคา เอาไว้ใส่ผลผลิตในไร่ในสวน ขนมาที่บ้าน ขนไปขายในเมือง บางบ้านผมเห็นเอาใส่ไม้พิน เอาใส่ถ่าน เอาใส่ขยะก็มี ที่สำคัญเอาไว้ใส่ต้นกล้าข้าวหอบเอาไปปักดำในหน้าฤดูการทานา

ประโยชน์อันหลังนี้คงใช้มาแต่โบราณจึงเรียกกันว่า ก้วยกล้า

ภาพต้นกล้าข้าวมัดขนาดกำมือใส่ไว้เต็มก้วยกล้า มีไม้หلابาหอบเดินไปตามคันนาเป็นแถวยาว ผุดพรายอยู่ในจินตนาการ

ยังมีก้วยอีกหลายอย่างที่เรียกชื่อกันไปตามการใช้ประโยชน์ในกิจกรรมชีวิตประจำวัน

ด้วยสามารถใช้สอยได้หลากหลาย จิปาถะน่าปีการ

ก้วยตกแต่งด้วยศรัทธา สงบงามด้วยกุศ

ด้วยความโปร่ง เบา หยิบถือ หาบคอนไปไหนมาไหนสะดวก

ด้วยสานกึ่งาย ใช้เวลาน้อย ไม่ต้องพิถีพิถันกันมากมาย

เราจึงพบเห็นก้วยไม้ไผ่ยังมีการใช้ในชีวิตประจำวันโดยทั่วไป

ปัจจุบันนี้เรามัวหลงไปค้นคิดของแพง ๆ ของยาก ๆ ใช้ประโยชน์เฉพาะเรื่องเฉพาะทางกันมาก ส่วนของง่าย ๆ ประหยัด ๆ ใช้งานได้หลาย ๆ อย่าง กลับไม่คิดค้นสนใจกัน

ของที่ทำได้ง่าย ๆ ประหยัด ขณะเดียวกันก็ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง นี่แหละภูมิปัญญาไทย

มาเรียนรู้การทำก้วยไม้ไผ่ได้ในงานสืบสานล้านนาครั้งที่ 5 ระหว่างวันที่ 5-8 เมษายน 2544 ณ โองเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา (หลังโรงเรียนปรี้นสรอแอลวิทยาลัย) ต้องการรายละเอียดเพิ่มเติมติดต่อโทร. (053) 244-231-2 โทรสาร (053) 244-232